

SOLIQ HUQUQINING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HUQUQIY ASOSLARI

Ro'ziyev Dostonbek Rustam o'g'li

*Iqtisodiyot va pedagogika universiteti "Tarix va
ijtimoiy fanlar" kafedراسي Assistanti*

Annotatsiya

Mazkur maqolada soliq huquqining mazmun-mohiyati, uning huquq tizimidagi o'rnini hamda zamonaviy rivojlanish tendensiyalari tahlil qilingan. Shuningdek, soliq qonunchiligini takomillashtirish, soliq munosabatlarini huquqiy tartibga solish va davlat budjetini shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Maqolada soliq huquqining nazariy va amaliy jihatlari ilmiy asosda bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Soliq huquqi, soliq tizimi, davlat budjeti, soliq munosabatlari, soliq ma'murchiligi, soliq qonunchiligi, moliyaviy huquq, iqtisodiy islohotlar.

Аннотация

В данной статье проанализированы сущность налогового права, его место в правовой системе, а также современные тенденции развития. Освещены вопросы совершенствования налогового законодательства, правового регулирования налоговых отношений и значения налоговой системы в формировании государственного бюджета. Теоретические и практические аспекты налогового права раскрыты на научной основе.

Ключевые слова: Налоговое право, налоговая система, государственный бюджет, налоговые отношения, налоговое администрирование, налоговое законодательство, финансовое право, экономические реформы.

Abstract

This article analyzes the essence of tax law, its role in the legal system, and modern development trends. The issues of improving tax legislation, legal regulation of tax relations, and the importance of the tax system in the formation of the state budget are highlighted. The theoretical and practical aspects of tax law are scientifically explained.

Keywords: Tax law, tax system, state budget, tax relations, tax administration, tax legislation, financial law, economic reforms.

Kirish. Soliq huquqi davlat moliyaviy faoliyatining muhim tarkibiy qismi bo'lib, davlat hamda soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga soluvchi huquq tarmog'i hisoblanadi[1]. Har qanday davlatning iqtisodiy barqarorligi, eng avvalo, samarali soliq tizimining mavjudligiga bog'liqdir. Soliqlar davlat budjetining asosiy daromad manbai bo'lib, iqtisodiyotni rivojlantirish, aholini

ijtimoiy himoya qilish va davlat funksiyalarini amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi[2].

Bugungi globallashtirish sharoitida soliq tizimini takomillashtirish, soliqqa tortish mexanizmlarini soddalashtirish hamda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda soliq sohasida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilib, yangi tahrirdagi Soliq kodeksi qabul qilindi va soliq ma'murchiligini takomillashtirish bo'yicha qator chora-tadbirlar ishlab chiqildi [3].

Soliq huquqi nafaqat iqtisodiy, balki huquqiy va ijtimoiy munosabatlarni ham tartibga soladi. Shu sababli ushbu sohaning ilmiy-nazariy asoslarini o'rganish, xorijiy tajribalarni tahlil qilish va milliy qonunchilikni takomillashtirish masalalari muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

Metodologiya. Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida ilmiy bilishning analiz va sintez, qiyosiy-huquqiy tahlil, statistik ma'lumotlarni o'rganish hamda tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, normativ-huquqiy hujjatlar, mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari hamda iqtisodiy-huquqiy adabiyotlar tahlil qilindi.

Soliq huquqining nazariy asoslarini ochib berishda tarixiy-huquqiy metoddan ham foydalanildi. Soliq tizimidagi islohotlarning samaradorligini baholashda esa statistik va qiyosiy tahlil usullari asosiy manba sifatida xizmat qildi.

Asosiy qism. Soliq huquqi moliyaviy huquqning mustaqil tarkibiy qismi bo'lib, davlat tomonidan soliqlarni belgilash, undirish va nazorat qilish bilan bog'liq munosabatlarni tartibga soladi [4]. Soliq huquqining predmeti davlat va soliq to'lovchilar o'rtasida yuzaga keladigan moliyaviy-huquqiy munosabatlardan iboratdir. Mazkur huquq sohasi orqali davlat budjetining daromad qismi shakllantiriladi hamda iqtisodiy jarayonlarning huquqiy asoslari mustahkamlanadi. Shu sababli soliq huquqi davlat moliyaviy siyosatini amalga oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Soliq huquqining asosiy vazifalaridan biri davlat manfaatlarini bilan soliq to'lovchilarning huquq va qonuniy manfaatlarini o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashdan iboratdir. Soliq munosabatlari davlat organlari hamda jismoniy va yuridik shaxslar o'rtasida yuzaga keladigan majburiy munosabat bo'lib, ular qonunchilik asosida tartibga solinadi. Soliq qonunchiligida soliqlarni belgilash, ularni hisoblash, to'lash, nazorat qilish va javobgarlik masalalari aniq ko'rsatib beriladi.

Soliq tizimining samaradorligi davlat iqtisodiy siyosatining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli bugungi kunda soliqqa tortish tizimini soddalashtirish, tadbirkorlik subyektlariga qulaylik yaratish va soliq yukini optimallashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda [5]. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash maqsadida bir qator soliq imtiyozlari va preferensiyalar joriy etilmoqda. Bu esa mamlakatda investitsion muhitni

yaxshilash, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan soliq islohotlari natijasida elektron soliq xizmatlari joriy qilinib, soliq hisobotlarini topshirish tizimi soddalashtirildi. Xususan, elektron hisob-fakturalar, onlayn nazorat-kassa mashinalari hamda soliq hisobotlarini elektron shaklda topshirish tizimining yo'lga qo'yilishi soliq ma'murchiligini yanada takomillashtirdi. Bu esa soliq organlari faoliyatining shaffofligini ta'minlash, korrupsion holatlarning oldini olish hamda soliq to'lovchilarga qulaylik yaratishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Soliq huquqining asosiy tamoyillari qonuniylik, adolatlilik, tenglik va oshkoralik tamoyillari hisoblanadi. Ushbu tamoyillar soliq munosabatlarini tartibga solishda muhim o'rin tutadi va davlat bilan soliq to'lovchilar o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi [6]. Qonuniylik tamoyili soliqlarning faqat qonun asosida joriy etilishini anglatrsa, adolatlilik tamoyili barcha soliq to'lovchilarga teng va xolis munosabatda bo'lishni nazarda tutadi. Oshkoralik tamoyili esa soliq siyosatining ochiqligini ta'minlash bilan birga fuqarolarning huquqiy ongini oshirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda xalqaro tajribada raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqqa tortishning yangi mexanizmlarini ishlab chiqish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. Xususan, elektron tijorat, kriptoaktivlar va xalqaro raqamli xizmatlardan olinadigan soliqlarni tartibga solish zamonaviy soliq huquqining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi natijasida an'anaviy soliqqa tortish tizimlarini zamonaviy texnologiyalar asosida takomillashtirish zarurati yuzaga kelmoqda. Shu bois xalqaro tashkilotlar va rivojlangan davlatlar tomonidan raqamli iqtisodiyot subyektlarini soliqqa tortishning yangi mexanizmlari ishlab chiqilmoqda.

Soliq huquqining rivojlanishi fuqarolarning soliq madaniyatini oshirish bilan ham chambarchas bog'liqdir. Soliq to'lovchilarning huquqiy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning qonunchilikka hurmat ruhida faoliyat yuritishini ta'minlash davlat va jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, soliq huquqini ilmiy jihatdan chuqur o'rganish hamda amaliyot bilan uyg'unlashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, soliq huquqi davlat iqtisodiy tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, davlat budjeti barqarorligini ta'minlashda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan soliq islohotlari soliq tizimini yanada takomillashtirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Soliq huquqining samarali amal qilishi davlat va jamiyat manfaatlarini uyg'unlashtirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash hamda fuqarolarning huquqiy

madaniyatini yuksaltirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois soliq qonunchiligini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish va zamonaviy iqtisodiy jarayonlarga moslashtirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2020.
- [2] Vahobov A., Jo'rayev A. Soliqlar va soliqqa tortish. – Toshkent: Sharq, 2019.
- [3] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining soliq tizimini isloh qilishga oid farmon va qarorlari.
- [4] Karimov N. Soliq huquqi nazariyasi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021.
- [5] Tursunov U. Moliyaviy huquq asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
- [6] Saidov A.X. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: TDYU, 2022.